

REPORTATGE FOTOGRÀFIC DE CARLES MITJA

La pesca i els pescadors de la Costa Brava

Ara que hem entrat a l'estiu, la renovada actualitat de la Costa Brava ens dóna ocasió de penetrar en un dels aspectes més interessants i alhora més desconeguts del litoral: la pesca i els pescadors, amb tota la riquesa del fons marí i la complexitat ètnica, antropològica, econòmica i social del sector pesquer. Alguns dels treballs d'aquest dossier, dedicat a una realitat físicament tan propera, han vingut paradoxalment de molt lluny. Els articles de Joan Lluís Alegret i de Berta Nadal provenen de la Universitat de Laval, al Canadà, mentre que el d'Adele Casals és un resum de la tesina presentada a la Universitat de Harvard, a Massachusetts, USA. Des de tan lluny o des de més a prop, els nostres col.laboradors ens ajuden a descobrir, amb aportacions rigoroses i inèdites, un món tan atractiu per a la nostra curiositat com poc freqüentat fins ara pels estudiosos.

Aspectes socials de la pesca al litoral gironí

JOAN LLUÍS ALEGRET

Històricament, la Costa Brava ha estat un lloc privilegiat dins del conjunt del litoral català pel desenvolupament de les activitats marineres. Entre els segles XII i XVI Catalunya es va obrir a la Mediterrània, i certes innovacions introduïdes, com la barca i la vela catalanes, varen ajudar en aquesta expansió, atès que van donar un fort impuls a la navegació de l'època. La pesca no va quedar al marge d'aquest fet, tot i que es va veure limitada per certs condicionaments que no li van permetre desenvolupar-se com una activitat major en relació a la resta d'activitats. Aquests condicionaments van ser el relatiu aïllament de la zona, les condicions climàtiques i la manca de refugis naturals.

De l'Edat Mitjana al segle XX

Si bé durant l'Edat Mitjana aquest aïllament de les poblacions costaneres de la Costa Brava va ser un

factor decisiu per la seva protecció i supervivència, més tard, en començar l'època mercantilista, aquest aïllament va anar en contra del seu propi desenvolupament i provocà una certa marginalització que no es va trencar fins al principi del segle XX.

Malgrat els intents de certes poblacions per desenvolupar una activitat econòmica pròpia, com va ser el cas de Lloret amb l'armament de vaixells per fer el comerç americà, o bé l'establiment d'indústries salaoneres vinculades amb la pesca de peix blau (sardina i anxova, principalment), com va ser el cas de les poblacions del Port de la Selva, l'Escala, St. Feliu, Tossa i Lloret; l'activitat econòmica vinculada a la mar no va trobar en la Costa Brava un desenvolupament propi i suficient que li permetés trencar amb el bloqueig produït per la seva posició en relació amb els eixos comercials i industrials de la Catalunya dels segles XIX i XX. Només va ser amb la construcció dels ports de Palamós i Sant Feliu, així com amb la construcció del ferrocarril, ambdós promoguts per les necessitats de la indústria surera, com es va comen-

çar a trencar aquest aïllament i l'activitat pesquera va tenir per primera vegada certes possibilitats d'expansió.

Malgrat això, des de l'inici del segle XX, les poblacions pesqueres de la Costa Brava es van replegar sobre si mateixes. Els mancava el dinamisme necessari que els permetés aprofitar el gran desenvolupament tècnic que va suposar la substitució del sardinal per l'art d'encerclament i, sobretot, la incorporació dels motors i la utilització amb aquests de l'art d'arrossegament. Una possible explicació a aquesta discontinuïtat històrica en el procés de desenvolupament del sector pesquer a la Costa Brava es podria trobar en la manca d'una especialització que hagués permès l'acumulació d'un capital propi i que li hagués servit de base per a un desenvolupament posterior. És curiós observar en aquest sentit com, malgrat la importància relativa que va arribar a tenir la indústria salaonera, la majoria d'aquestes, una vegada desapareguts els sardinals, també varen desaparèixer i cap no es transformà en indústria conservera.

Entorn de les embarcacions és dóna tota una indústria auxiliar de la pesca. Tal vegada la feina més coneguda sigui la de cosir xarxes i muntar arts.

Serà tenint en compte aquests aspectes generals sobre el desenvolupament de l'activitat pesquera de les poblacions de la Costa Brava fins a la segona meitat d'aquest segle com es podran explicar les transformacions produïdes en el sector que han provocat, independentment de l'arribada del turisme, la quasi desaparició de la pesca en algunes localitats, així com el creixement en altres poblacions en les quals fins llavors la pesca no havia tingut més que una importància secundària.

L'activitat pesquera de 1987

A continuació farem una descripció de les característiques generals de l'activitat pesquera a la Costa Brava durant l'any 1987, centrant-nos en els aspectes socials i humans més que en els econòmics. La nostra intenció és donar una idea de la dimensió social que la pesca té actualment en aquesta part del litoral català i que molt sovint ha estat menyspreada o infravalorada en relació a d'altres sectors productius.

El primer aspecte significatiu a ressaltar és que tota l'activitat pesquera del litoral costabravenc es

desenvolupa al voltant de les Confraries de Pescadors. Aquestes associacions de productors arrepleguen la totalitat de pescadors i s'encarreguen de coordinar l'activitat productiva, tant en els aspectes extractius com de comercialització. Són unes associacions peculiars, atès que són Corporacions de Dret Públic, com els ajuntaments. Aquest fet és determinant quant a les relacions de les confraries amb els poders públics, i està en relació amb el fet que l'activitat extractiva pesquera es desenvolupa en un medi públic com és el mar i per tant impossible d'una apropiació privada.

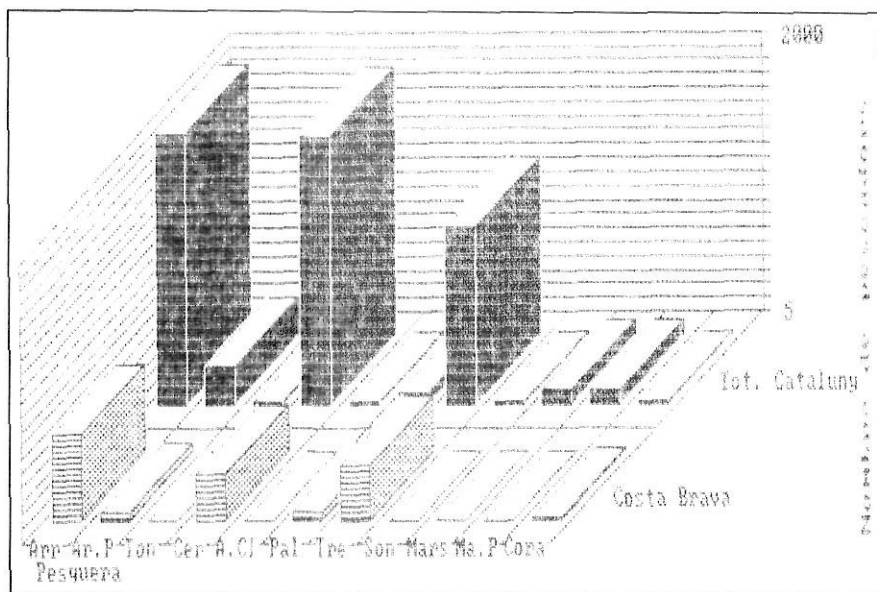
Són onze les Confraries de Pescadors que existeixen actualment a la Costa Brava (Quadre 1) i que es

corresponen amb les onze poblacions costaneres en les quals es desenvolupa algun tipus d'activitat productiva pesquera. Les diferències que trobem entre elles són importants i estan relacionades amb diversos factors, com és ara la pròpia tradició històrica de cada població, l'existència o no de port, els diferents tipus de pesqueres desenvolupats o l'existència o no de llotja.

Com un element principal en el procés de transformació hem de tenir en compte que l'activitat pesquera a Catalunya va conèixer, igual que en la resta de l'Estat, una forta transformació a partir de la dècada dels seixanta, com a resultat de la desaparició de la pesquera del sardinal i la construcció d'una important flota d'arrossegament, ambdós fets relacionats amb la nova política econòmica "desenrotllista" del govern de l'època. Aquesta transformació va afectar negativament aquelles poblacions que no disposaven de port, perquè no era possible amarrar-hi les noves embarcacions, de gran tonatge. El contrari va succeir en aquelles altres poblacions que per disposar de port van poder veure créixer les seves flotes.

Si ens fixem en les diferències relatives a la infraestructura ens trobem que són vuit les confraries que tenen port i set les que disposen de llotja (Quadre 2).

El fet de disposar de port ha estat un element determinant per l'evolució de cadascuna de les confraries, ja que ha permès o no el donar base a les embarcacions d'arrossegament i d'encerclament, condicionant totalment la impor-

Els sistemes de pesca a la Costa Brava en relació amb el Principat.

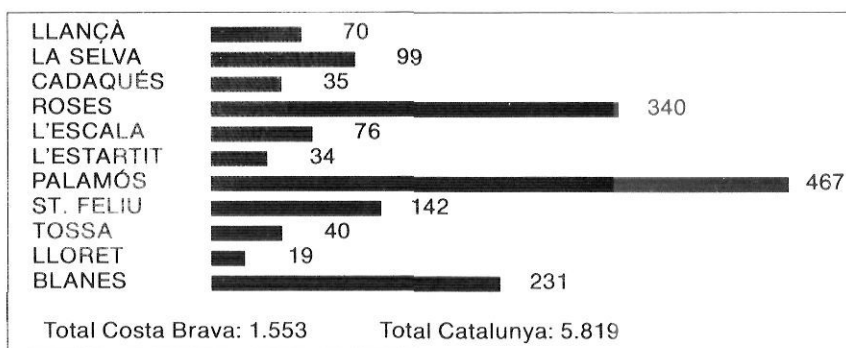
LA PESCA I ELS PESCADORS

Província marítima, Comandància	Districte, marítim, Adjudantia	Demarcació pesquera	Límits geogràfics	Base	Confraria
Barcelona	el Port de la Selva	I	Cap de Cervera	BA-7	Llançà el Port de la Selva
			Cap de Creus		
	Roses	II	Cap de Creus	BA-6	Cadaqués Roses l'Escala
			Illes Medes		
Palamós	III	Illes Medes Riudaura	BA-5	l'Estartit Palamós	
Sant Feliu	IV	Riudaura	BA-4	Sant Feliu Tossa Lloret Blanes	

Quadre 1. Relació de les Confraries de la Costa Brava segons l'organització administrativa, 1987. Elaboració pròpia.

Població	Port	Llotja
Llançà	sí	sí
el Port de la Selva	sí	sí
Cadaqués	no	no
Roses	sí	sí
l'Escala	sí	sí
l'Estartit	sí	no
Palamós	sí	sí
Sant Feliu	sí	sí
Tossa	no	no
Lloret	no	no
Blanes	sí	sí

Quadre 2. Relació de confraries segons si tenen port i llotja, 1987. Elaboració pròpia.

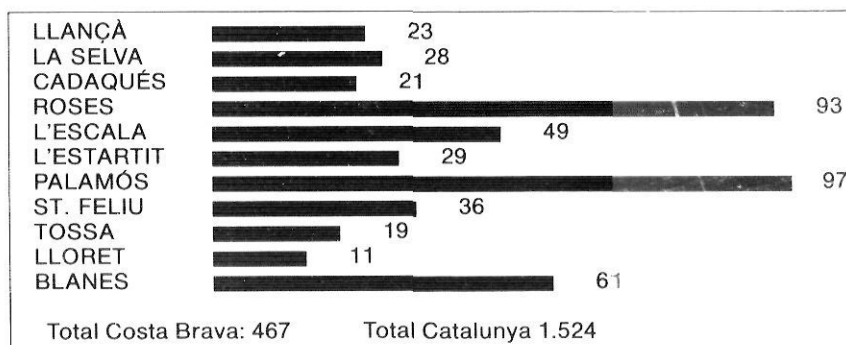
Quadre 3. Nombre de membres de les confraries de la Costa Brava. Abril 1987.

tància de cadascuna de les poblacions en relació amb l'activitat productiva pesquera.

Confraries i embarcacions

Per tal de fer un balanç general de la dimensió social de la pesca en cadascuna de les poblacions, presentem una sèrie de quadres en els quals es recullen les dades més significatives en relació al nombre de membres de cada confraria (Quadre 3), el nombre d'embarcacions que tenen base en aquestes confraries (Quadre 4), així com la distribució segons l'activitat dels membres de cada confraria (Quadre 5).

En primer lloc, tal i com es pot observar en els quadres 3 i 4, el nombre de membres i d'embarcacions de cada confraria varia molt, polaritzant-se envers dos extrems. El primer és el de les confraries amb una flota important, tal i com és el cas de Palamós, Roses i Blanes, en les quals l'activitat pesquera té una importància considerable per la població. En l'altre extrem trobem aquelles confraries que tenen un caràcter quasi testi-

Quadre 4. Nombre d'embarcacions que tenen base en cadascuna de les confraries de la Costa Brava. Abril 1987.

monial, donat el reduït de les seves flotes i per tant el baix nombre de pescadors que queden en actiu, com és el cas de Lloret, Cadaqués, Tossa o l'Estartit. En un entremig trobem aquelles confraries en què l'activitat productiva, sense ser tant important com en les primeres, ha aconseguit consolidar-se, i fins i tot créixer, malgrat les transformacions que han patit les seves poblacions a causa del turisme. Aquestes confraries són Llançà, el Port de la Selva, l'Escala i Sant Feliu.

Com es pot comprovar, el total de pescadors de la Costa Brava

suposa el 26,6% del total català, mentre que les embarcacions que tenen fixada la seva base en les confraries de la Costa Brava representen el 30,6% del total català. Aquesta diferència entre el percentatge de pescadors i embarcacions s'explica pel fet que a la Costa Brava, comparat amb la resta del litoral català, hi ha menys embarcacions d'encerclament, que són aquelles que necessiten d'una tripulació més nombrosa.

Per tal d'explicar millor aquestes dades serà necessari veure les diferents flotes que cadascuna de

DOSSIER

Tot Pct	Arrosseg.	Arrosseg. Petit	Tonyina	Encercl.	Art. Clar.	Palangre	Tremall	Sonso	Marisc	Corallers Maris. Peu	
LLANÇA	41 2.6					9 .6	16 1.0			4 .3	70 4.5
P. SELVA	37 2.4			9 .6		32 2.1	21 1.4				99 6.4
CADAQUÉS							35 2.3				35 2.3
ROSES	228 14.7			20 1.3	5 .3	5 .3	75 4.8		7 .5		340 21.9
L'ESCALA				44 2.8			28 1.8		1 .1	3 .2	76 4.9
L'ESTARTIT							30 1.9			4 .3	34 2.2
PALAMÓS	216 13.9	43 2.8	10 .6	123 7.9		13 .8	36 2.3			26 1.7	467 30.1
ST. FELIU		3 .2		110 7.1			29 1.9				142 9.1
TOSSA						2 .1	33 2.1	5 .3			40 2.6
LLORET							19 1.2				19 1.2
BLANES	102 6.6	31 2.0		22 1.4			76 4.9				231 14.9
Column Total	624 40.2	77 5.0	10 .6	328 21.1	5 .3	61 3.9	398 25.6	5 .3	8 .5	8 .5	1.553 100.0

Quadre 5. Total productors segons confraria i dedicació. Abril 1987.

les confraries posseeix, perquè no és el mateix que una confraria tingui una flota important d'arrossegament o d'encerclament o que pel contrari només disposi d'una petita flota de tremall o "ofici petit".

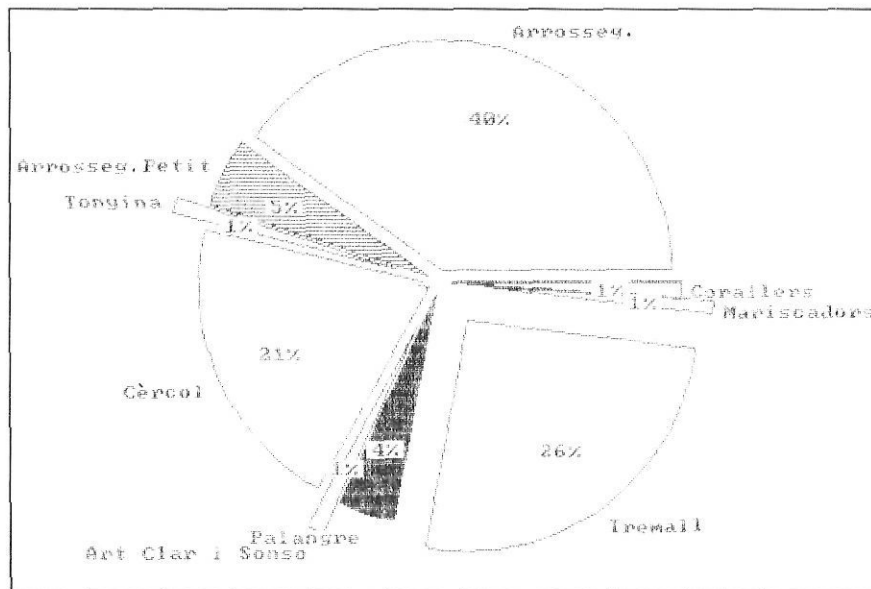
El tipus d'activitat

En el Quadre 5 hem recollit la informació relativa als pescadors segons l'activitat a què es dediquen. Hem fet una distribució en què es distingeix entre l'arrossegament gran i el petit (menys de 20 TRB), i també hem distingit els productors que es dediquen al marisqueig a peu i els corallers, que hem agrupat en un mateix apartat. En relació al palangre, hem considerat com a tals només aquells que es dediquen al palangre de fons, mentre que la resta de pescadors que utilitzen el palangre petit a més de la xarxa i altres ormeigs, els hem inclòs dins de l'"ofici petit" o tremall. Pel que fa als tonyinaires, només es recullen les dades de l'única embarcació que tenia base en les confraries del litoral costabravenc i que ja sortia a mar l'abril del 87. Aquesta és la segona embarcació del litoral català armada per a aquesta pesquera —la primera fou armada a l'Ametlla de Mar—; actualment una altra amb base a Pala-

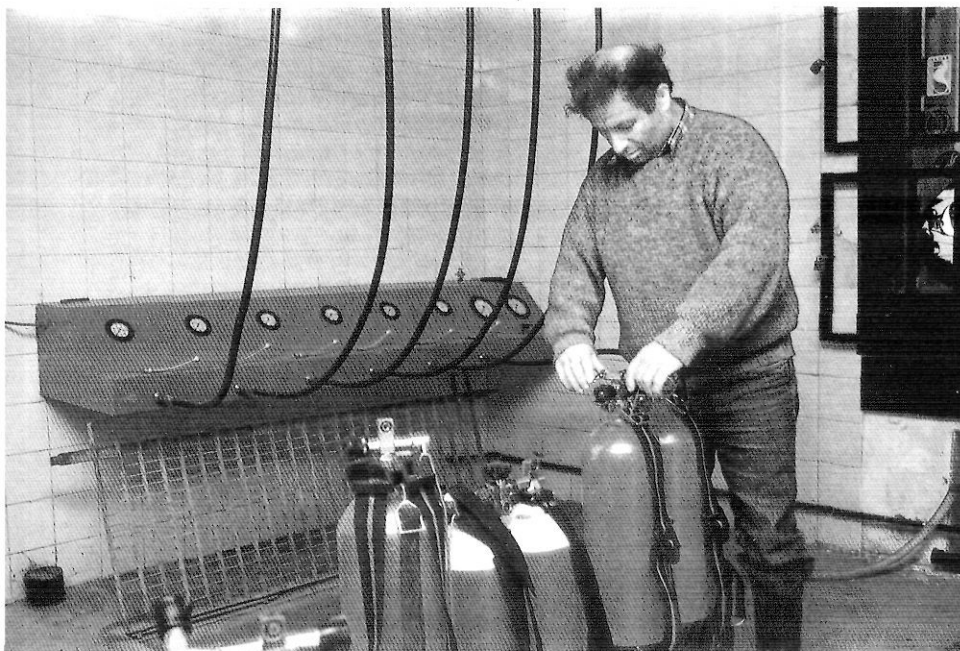
mós està a punt de sortir a mar i una amb base a Blanes s'està acabant d'armar.

Del quadre anterior es desprèn que les activitats amb més dedicació són aquelles que correntment es consideren "pesca industrial": l'arrossegament i l'encerclament; ambdues donen ocupació al 61.3% del total de productors, mentre que el tremall, considerat "pesca arte-

sanal", inclou el 25.6% del total. Podem afirmar que malgrat la importància de les pesqueres d'arrossegament i d'encerclament, l'activitat desenvolupada per la flota artesanal està molt lluny de desaparèixer, com molt sovint es vol fer creure. A part d'aquests tres tipus de pesquera, que són els més tradicionals en el sector pesquer català, cal assenyalar que en els darrers

Ocupació del cens pescador de la Costa Brava segons els diferents tipus d'activitat.

Les ampolles d'oxigen constitueixen l'instrumental bàsic per al treball dels mariscadors. Càrrega al compressor del Centre Nautilus de Palamós, i a la dreta, el coraller Francisco Herrero (a) El Maño, del pòsit palamosí, amb l'equip complet muntat, a bord de la seva embarcació "Pazo".

anys dos tipus nous de pesca s'estan introduint en el sector gironí: la pesca de la tonyina i la pesca del palangre de fons. Aquest darrer ha esdevingut molt important en les confraries de Llançà i el Port de la Selva, en les quals nombrosos treballers han construït embarcacions més grosses i les han dotat d'importants mitjans tècnics per poder explotar els recs del Golf de Lleó. Aquests són molt rics en espècies valuoses, com el mero, el dèntol, el besuc de la piga o el mateix lluç de palangre, espècies totes elles ja quasi desaparegudes en els fons més propers a la costa, i que assolixen una elevada cotització en el mercat actual.

El lloc d'origen

Si considerem ara el lloc d'origen dels productors, veiem que també en el sector pesquer s'ha deixat sentir l'impacte de la immigració (Quadre 6).

Segons aquestes dades podem destacar com a significatiu el fet de la permanència en el seu lloc de naixement del 54.2% de la població, juntament amb la relativa poca importància de la migració interna catalana, que només representa un 18% del total. Dins d'aquesta migració interna és curiós assenyalar

PRÒPIA BASE	821
RESTA GIRONA	151
BARCELONA	82
TARRAGONA	47
LLEVANT	58
ANDALUSIA	278
RESTA ESTAT	49
ESTRANGER	17
CEUTA I MELILLA	9
MARROC	4
Total: 1.516 Sense dades: 37	

Quadre 6. Nombre de productors de les confraries de la Costa Brava segons el seu lloc d'origen, abril 1987. Elaboració pròpia.

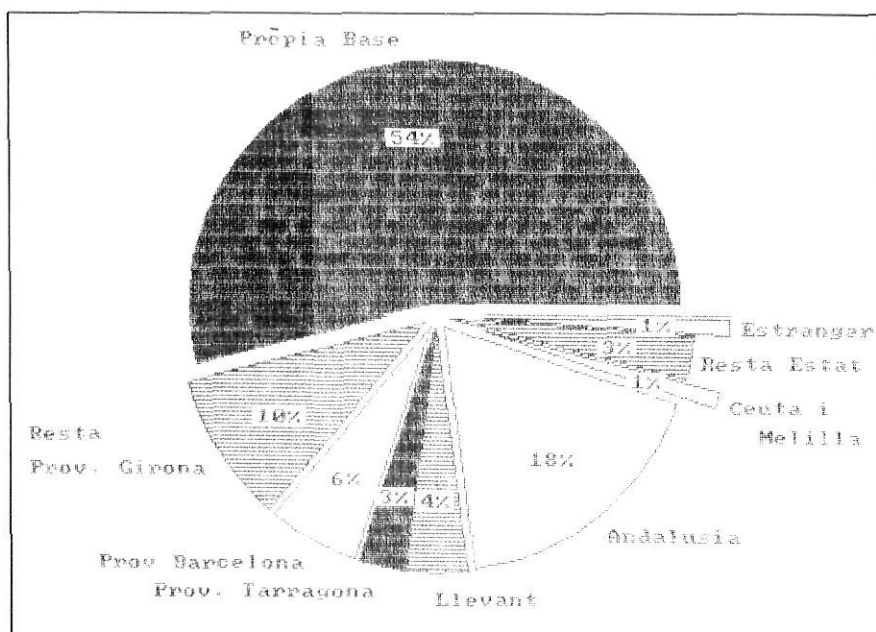
el moviment migratori històricament i geogràficament molt localitzat que va donar-se des de l'Ametlla de Mar a Palamós —els anomenats caleros. La immigració procedent de fora del Principat arriba a representar el 27% del total. I d'entre aquest grup ressalta la importància del col·lectiu andalús, atès que representa el 18% del total —mateix tant per cent que el conjunt de la migració interna catalana—.

Aquest col·lectiu d'immigrants presenta una desigual distribució, tant geogràfica com per tipus de pesquers, que es troba primordialment enrolat en la pesquera d'encerclament. A part del col·lectiu d'andalusos, també la majoria dels productors provinents de la resta de l'Estat, de l'estranger, de Ceuta i

Melilla o del Marroc es troben enrolats en aquesta pesquera. És tal la importància dels immigrants en l'encerclament que arriben a representar el 54% del total de la població que s'hi dedica; el 46% restant és compost per nadius de Catalunya.

Aquest percentatge esdevé més significatiu si el comparem amb els percentatges de nadius i immigrants que componen les altres pesqueres. Si en l'arrossegament —la pesquera que per nombre de treballadors és equiparable en importància amb la d'encerclament— el tant per cent de catalans arriba al 76%, en el tremall o "ofici petit", aquest arriba al 86%.

Creiem que només es pot donar explicació a aquesta forta diferència en base a les característi-

Origen dels pescadors de la Costa Brava.

gurs, que ha fet descendir l'atracció de l'activitat pesquera com a forma de guanyar-se la vida. També és significatiu el descens del nombre de membres un cop passats els 60 anys, el que ens fa pensar amb una freqüent recurrència a la jubilació anticipada per part dels membres del sector.

El fet que la població activa que es dedica actualment a la pesca en la Costa Brava sigui relativament jove és un indicatiu de la importància que aquesta activitat té pel conjunt de l'economia de la zona, a més de ser un indicador de la seva possible evolució en el futur.

Les diferències d'edat que s'observen en el quadre 8 entre els diferents tipus de pesquera són significatives, ja que reflecteixen lògicament les diferents condicions i necessitats en les seves formes de producció. Les pesqueres del tremall i marisc, aquelles que poden ser desenvolupades amb una petita embarcació, per una tripulació molt reduïda —són nombroses les embarcacions de tremall del litoral de la Costa Brava que surten a mar amb un sol tripulant—, i que els fons que exploten són propers a la costa, són les que presenten uns productors amb l'edat mitjana més elevada, atès que sobrepassa els

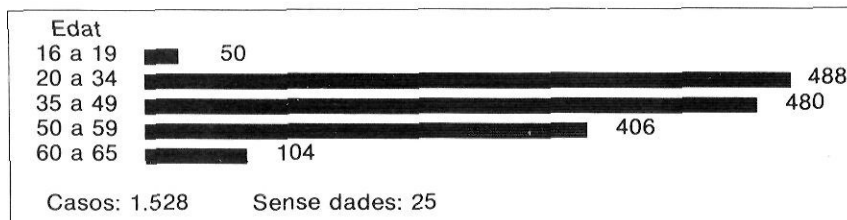
ques pròpies de les pesqueres i al sistema de vida que determinen. Si per una banda l'arrossegament i el tremall, deixant de banda les fortes diferències del procés productiu que desenvolupa cadascuna d'elles, suposen una certa estabilitat en el guany i la permanència en la pròpia base durant tots els mesos de l'any, l'encerclament es caracteritza per unes fortes fluctuacions en els guanys i per un obligat desplaçament tot al llarg del litoral en seguiment de les espècies migratòries. Aquesta inseguretat en els guanys, malgrat que de vegades siguin quantitats astronòmiques en un sol dia, i el desplaçament fora de casa obligat són dos factors rebutjats per la majoria dels pescadors. I això també podria donar explicació a la tímida i molt endarrerida implantació de les tonyineres a Catalunya, perquè aquesta pesquera també obliga a la permanència d'uns quants dies fora de la pròpia base.

L'edat dels productors

Si tenim en compte ara l'edat dels productors, veiem que la població pesquera de la Costa Brava és una població relativament jove, amb una mitjana d'edat de 41 anys, encara que sigui una mica més alta que la mitjana del total català, 40 anys.

Com podem observar en la següent distribució de la població pesquera de la Costa Brava segons

l'edat per intervals, el grup comprès entre els 16 i 19 anys és molt poc nombrós i reflecteix una escassa incorporació de gent jove en els darrers 2 o 3 anys. Això podria ser degut a la relativa recuperació econòmica d'altres sectors productius d'en terra, menys arriscats i inse-

Quadre 7. Edat en intervals del total de pescadors de la Costa Brava. Abril 1987.

	Mitjana edat	Desv. Est	Casos
Total Catalunya	40.2	12.96	5.560
Total Costa Brava	41.0	13.01	1.528
ARROSSEGAMENT	38.9	12.68	616
ARROSSEG. PETIT	37.1	13.40	77
TONYINA	32.4	9.46	10
ENCERCLAMENT	41.6	12.57	323
ART CLAR	32.8	14.87	5
PALANGRE	34.9	12.46	58
TREMALL	45.8	12.77	389
SONSAIRES	41.0	12.08	5
MARISCADORS	47.8	6.81	8
MARISCADORS A PEU	40.5	15.18	8
CORALLERS	39.1	8.69	29
Total Costa Brava	1.553	Sense dades	25
Total Catalunya	5.819	Sense dades	259

Quadre 8. Mitjana d'edat dels pescadors de la Costa Brava segons flotes. Abril 1987

LA PESCA I ELS PESCADORS

45 anys. Per contra, són les noves i molt recents pesqueres de la tonyina i el palangre de fons les que presenten unes tripulacions amb l'edat mitjana més baixa (no arriba als 35 anys), fet sens dubte degut al canvi que suposen aquestes noves pesqueres en els hàbits de treball, que requereixen treballadors amb un esperit més renovador i disposats a les noves exigències que imposen. Per últim, els tripulants de les embarcacions d'arrossegament, tant el de gran tonatge com el petit que no excedeix les 20 TRB, presenten una edat mitjana intermèdia al voltant dels 38 anys.

Així mateix, si observem les diferents edats mitjanes de la població pesquera segons les confraries, veurem com aquestes reflecteixen el tipus de pesqueres desenvolupades en cadascuna d'elles (Quadre 9).

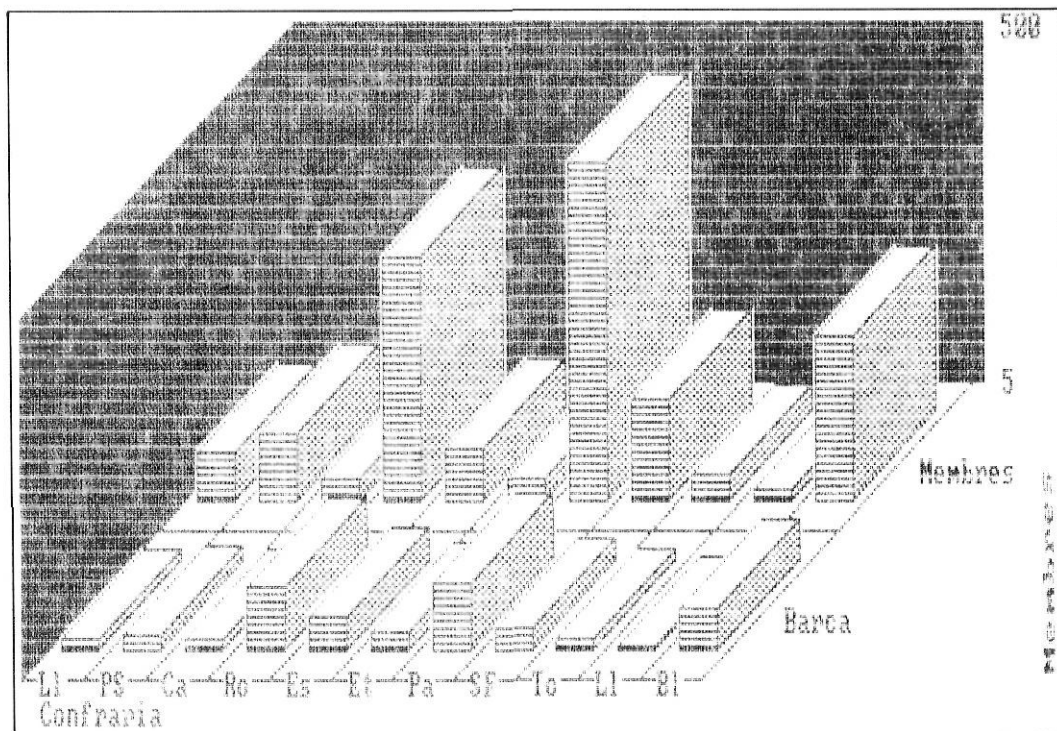
Si abans hem fet referència al nombre de pescadors i hem qualificat certes confraries de testimonials (Cadaqués, l'Estartit, Tossa, Lloret) aquesta afirmació es veu reforçada quan comprovem que són aquestes mateixes confraries les que tenen una mitjana d'edat més alta, mentre que poblacions com el Port de la Selva, on la flota d'arrossegament i de palangre de fons són de recent instal·lació, ens trobem que té la mitjana d'edat més baixa, no tan sols de tota la Costa Brava, sinó també de tot Catalunya.

	Mitjana edat	Desv. St.	Total
Total Costa Brava	41.0	13.01	1.528
LLANÇÀ	40.4	12.52	70
EL PORT DE LA SELVA	35.6	11.63	93
CADAQUÉS	50.5	9.62	28
ROSES	43.7	13.34	338
L'ESCALA	43.0	13.77	71
L'ESTARTIT	47.3	10.74	34
PALAMÓS	38.0	12.37	463
ST. FELIU	43.5	12.17	142
TOSSA	50.4	11.06	40
LLORET	47.8	7.89	19
BLANES	38.9	12.90	230
Total Casos: 1.553 Sense dades: 25			

Quadre 9. Mitjana d'edat dels pescadors de la Costa Brava segons confraria. Abril 1987.

Les tripulacions de pesca artesanal es nodreixen tradicionalment a partir dels lligams familiars. L'armellaçer Manolo Insua (a) Molina, amb els seus vailets.

Embarcacions i membres de les Confraries de Pescadors de la Costa Brava.

